

metodyka mystetskoï osvity. – Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. – 2013. – Vyp. 15 (20). – S. 214-219.

8. Shyian O. Molod yak tsilova hrupa derzhavnoi osvithoi polityky z pytan zabezpechennia zdorovoho sposobu zhyttia / O. Shyian // Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. – K., 2009. – Vyp. 1. – S. 223–229.

The article considers the problem of training future music teachers for the management of the artistic activity of groups of pupils' youth in the process of vocal and choral work. The psychological and physiological features of the age qualification "pupils' youth" are characterized. Specificity of vocal-choral work from the position of management of the creative process is revealed. The characteristics of the head of the vocal-choral collective are given, the features of the administrative influence of the head of the vocal-choral collective are highlighted. The specific knowledge and skills that provide formation of future music teachers with managerial competence for future professional activity as the head of art groups of pupils' youth are highlighted. Taking into account the specifics of the presented problems, the author outlines further directions in the study of the scientific problem.

Keywords: future teachers of music, pupils' youth, artistic groups, vocal and choral work, communication.

УДК 377.8.091.2:78

Ван Цзі

СТРУКТУРНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО АНСАМБЛЮ

У статті розглядаються специфіка та структурні аспекти здібностей студента мистецьких закладів, майбутнього керівника інструментального ансамблю. Автор чітко окреслює структуру спеціальних здібностей диригента (організаторські, педагогічні, комунікативні, конструктивні, дослідно-творчі), а також обґрунтовує професійно-педагогічні знання та вміння студента, які формують його готовність до керування інструментальними ансамблями. У даній публікації досліджено підготовку керівника ансамблю як багатофункціональне явище. Ефективність діяльності керівника інструментального ансамблю безпосередньо залежить від його ерудиції, інтелектуальних здібностей та рівня сформованості творчої індивідуальності. Цей критерій повинен визначати методологічну спрямованість підготовки студентів і бути вирішальним, бо сприяє успішному функціонуванню таких колективів.

Характерна особливість професійної діяльності керівника ансамблю полягає в тому, що існує тісний зв'язок із соціально-педагогічною діяльністю, яка, в свою чергу, є явищем багатограним, з притаманними їй властивостями.

Ключові слова: здібності, спеціальні здібності, структурні аспекти, інструментальний ансамбль.

У сучасній педагогіці чільне місце відводять дослідженню питань, пов'язаних із розвитком здібностей. Від них залежить успіх і швидкість оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками, які є важливими чинниками підготовки студентів мистецьких закладів до керування інструментальними ансамблями.

Відомий психолог Б. Теплов, визначаючи здібності, виділяє три елементи: 1) здібність – це індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої; 2) здібності – не будь-які уявні індивідуальні особливості, а лише такі, які стосуються успішного виконання дії; 3) здібність не зводиться до тих знань, умінь і навичок, що їх вироблено в людині [6].

Дещо інший підхід у С. Рубінштейна [5], який головним показником здібностей вважав легкість засвоєння нової діяльності. При цьому вчений підкреслював, що здібність людини – це, передусім, здатність до праці і навчання, в процесі яких вони (здібності)

розвиваються. Своєрідне трактування здібностей зустрічаємо в О. Леонтєва [3], який обстоє думку про вирішальну роль соціальних умов виховання у розвитку здібностей, применшуючи природну сторону здібностей людини. В. Ананьєв у проблемі здібностей звертає увагу не лише на роль активної діяльності в засвоєнні суспільного досвіду, а й на зв'язок здібностей з особистістю як психологічним утворенням. Простежуючи зв'язок здібностей і характеру, вчений наголошує на тому, що розвиток здібностей і характеру є єдиним, хоч деякою мірою і суперечливим процесом [1].

Деякі вчені (В. В. Богословський, О. Г. Ковальов, А. В. Петровський та ін.) виділяють загальні та спеціальні здібності. На їхнє переконання, загальні здібності відповідають вимогам не одних, а багатьох видів діяльності, а спеціальні – більш вузькому колу конкретної предметної діяльності (педагогічної, музичної, математичної тощо).

У свою чергу, спеціальні здібності, охоплюючи різні види конкретної предметної діяльності, являють собою сукупність психічних властивостей і мають складну структуру. Так, відомі вчені Ф. Гноблін, О. Ковальов, Н. Кузьміна, А. Петровський до педагогічних здібностей відносять: педагогічні уявлення, спостережливість, зосередження уваги, педагогічний такт, а також комплекс організаторських, комунікативних і конструктивних здібностей.

Як відомо, значна кількість літератури присвячена саме підготовці професійних музикантів, диригентів, методиці роботи з професійними колективами. На жаль, це не стосується керівників інструментальних ансамблів. Тому було б доцільним виявити особливості підготовки керівника такого колективу, спираючись на відомі традиції, поняття, установки в галузі професійної творчості.

Оскільки майбутній керівник інструментального ансамблю повинен оперувати сукупністю багатьох здібностей і вправно працювати поєднуючи їх у своїй диригентській та педагогічній роботі, то виникає необхідність чіткого окреслення та опису здібностей керівника. Тому **мета** даної статті полягає у розкритті структурних аспектів формування здібностей студента мистецьких навчальних закладів, а в майбутньому диригента інструментального ансамблю.

У багатьох дослідженнях, присвячених вивченню особистості керівника художнього колективу (Г. Анашкіна, Н. Арефіна, Ж. Верещагіна, Є. Смирнова, Ф. Чабанний та ін.), чітко окреслено структуру спеціальних здібностей диригента. Вона включає такі здібності:

- організаторські (забезпечують педагогічну і творчу діяльність колективу; талановитий організатор точно визначить місце кожного учасника в спільній творчій діяльності оркестру, що сприятиме успіхові спільної справи, розвитку кожного учасника, а відтак й активному творчому життю художнього колективу);

- педагогічні здібності, які включають, у свою чергу, педагогічну спостережливість, що дає можливість бачити й розуміти внутрішню суть людини та відповідним чином впливати на неї; педагогічне передбачення (здатність проектувати розвиток творчого колективу та особистості, розподіл уваги, завдяки чому можна тримати одночасно в полі зору декілька об'єктів); здатність переконувати та навіювати (від чого залежить ефективність виховних впливів та авторитет керівника); педагогічний такт (дає можливість правильно зіставляти повагу і вимогливість до особистості);

- комунікативні здібності забезпечують можливість передачі інформації, здатність до спілкування, встановлення контактів між людьми;

- конструктивні здібності забезпечують відбір потрібного матеріалу для роботи з колективом, його композиційної побудови, планування усієї роботи з колективом;

- дослідно-творчі здібності. Їх наявність створює можливість проводити дослідження, вивчати стан виконавської підготовки учасників та всього колективу, рівень його творчого розвитку. Водночас це вміння планувати творчий пошук, прагнення до кращих зразків виконавської діяльності, удосконалення нових форм навчання учасників.

Говорячи про здібності студентів як основу формування готовності до керування інструментальним ансамблем, не можна забувати і про інший, не менш важливий елемент, про міцні знання, вміння та навички, що виробляються в процесі навчання та творчої роботи.

Досліджуючи теоретичні передумови готовності до керування ансамблевими колективами, варто прислухатися до думки В. Чепелева, який досліджував проблему професійної підготовки студентів вузів культури. Він вважав, що студентам потрібно навчитися аналізувати педагогічні ситуації, вирішувати педагогічні завдання, приймати рішення про характер виховного впливу з урахуванням обставин, що склались у практиці виховної роботи, а також впливати на творчий процес. Вміння створити та підтримувати творчу атмосферу в ансамблі шляхом спілкування, яке ґрунтується на особистій приязні та взаємній повазі один до одного, є важливим показником готовності студентів до керування колективом. Така гармонія в спілкуванні зумовлює їхню єдність у вирішенні творчих завдань у колективі.

Отже, ефективність діяльності керівника інструментального ансамблю безпосередньо залежить від його ерудиції, інтелектуальних здібностей та рівня сформованості творчої індивідуальності. Цей критерій повинен визначати методологічну спрямованість підготовки студентів і є вирішальним, бо сприяє успішному функціонуванню таких колективів.

Характерна особливість професійної діяльності керівника ансамблю полягає в тому, що вона перебуває в тісному зв'язку із соціально-педагогічною діяльністю, яка, в свою чергу, є явищем багатограним, з притаманними їй властивостями.

Автори наукових досліджень (О. Каргін, І. Маринін, С. Мальков, Є. Смирнова, М. Соколовський, В. Подкопаєв, В. Соловійов, Ф. Соломонік, В. Чабанний та інші), присвячених аналізу професійної діяльності керівників інструментальних ансамблів, таку діяльність розглядають як сукупність організаційних, навчально-виховних та художньо-творчих завдань. Усі вони перебувають у тісному взаємозв'язку, однак кожен із компонентів багатогранного процесу навчання (організаційний, навчальний, виховний, репетиційний, концертний та ін.) має певну специфіку, хоча на практиці вони реалізуються одночасно.

У працях О. Абдуліної, Н. Волошиної, Л. Блінової, Л. Кікнадзе та С. Киссельгофа наголошується на необхідності посилення практичної спрямованості навчання студентів. На думку авторів, все це позитивно вплине на їхню подальшу професійну діяльність.

Проблема підготовки студентів вищих мистецьких навчальних закладів до майбутньої творчої діяльності є однією з найактуальніших в наш час. А. Хачатурян після тривалих досліджень дійшла висновку, що для того, аби молодий спеціаліст відповідав вимогам обраної професії, в його навчанні важливе місце повинна посідати загальнопедагогічна підготовка, яка включає в себе: педагогічну спрямованість мислення; готовність до творчого вирішення педагогічних завдань; культуру спілкування [7, с. 5].

Аналіз цих та інших наукових праць, присвячених дослідженню різних аспектів професійно-педагогічної підготовки та практичний досвід роботи з інструментальним ансамблем, дають нам змогу сформулювати власне розуміння назрілих проблем та глибше розкрити специфічні особливості педагогічної діяльності керівника творчого колективу.

Керування таким ансамблем вимагає від студентів, майбутніх керівників, широкопрофільної підготовки, яка охоплює:

- знання методики гри на духових інструментах та роботи з духовим ансамблем;
- знання історії музики;
- знання та вміння оркестрового диригування;
- володіння принципами початкового навчання гри на духових інструментах.

На нашу думку, специфічні особливості діяльності майбутнього керівника, які є важливим елементом його готовності до керування ансамблем, повинні розглядатися у відповідних структурних аспектах, а саме:

- творчий колектив створюється на засадах добровільності та зацікавленості, в основі яких лежить особисте бажання учасників, що породжує певну специфіку стосунків із колективом;

- у музичному колективі беруть участь музиканти з різними здібностями, різним рівнем підготовки та різного віку. Тому керівник у своїй педагогічній діяльності має

враховувати особливості різних категорій учасників, уміти знайти підхід до них та ефективні форми спілкування з ними;

- студент повинен усвідомлювати, що творчій діяльності колективу притаманні певні специфічні форми впливу на емоційну сферу учасників завдяки засобам розучуваного репертуару, що створює сприятливі умови для формування їх естетичного смаку;

- специфічною рисою педагогічної діяльності в інструментальному ансамблі є вільний вибір методики навчання учасників і організації музично-навчального процесу. Тому надзвичайно важливим питанням є вибір методу навчання, оскільки від цього залежить темп і якість оволодіння виконавськими навичками, за допомогою яких учасники зможуть реалізувати свої творчі здібності.

Вищеперелічені специфічні особливості такої діяльності переконують у багатофункціональності професійної роботи керівника ансамблевого колективу. Як бачимо, педагогічному керуванню підпорядковано основні види роботи з колективом, відтак до структури педагогічної діяльності керівника потрібно підходити як до системи, що включає декілька складників.

Спираючись на досягнення сучасної психолого-педагогічної науки, можна визначити професійно-педагогічні знання та уміння студента, які формують його готовність до керування духовними ансамблями. А саме:

- формування морально-естетичних якостей учасників засобами духової музики. Студент, майбутній керівник духового ансамблю, як носій музичної культури, має враховувати, що музика не тільки виховує художній смак і творчу уяву, а й безпосередньо впливає на світогляд, мислення і поведінку людини. Звідси випливає висновок: процес навчання і виховання в ансамблевому колективі має ґрунтуватися на високохудожньому матеріалі;

- виховання естетичного смаку в процесі художньо-творчої та музично-освітньої діяльності. Робота з естетичного виховання, яка проводиться керівником колективу, повинна формувати в учасників систему художніх уявлень, поглядів та переконань, що сприяє виробленню справжніх критеріїв художніх цінностей;

- уміння знаходити ефективні форми і методи навчання учасників основам виконавської майстерності. Керівникові творчого колективу здебільшого доводиться розпочинати свою роботу, формуючи елементарні навички виконавської діяльності (постановка дихання, музична грамота, звуковидобування). Тому керівник має визначити ефективні методи подальшого вдосконалення виконавської підготовки учасників;

- уміння забезпечити власний професійний і моральний престиж (авторитет).

У загальній структурі здібностей студента, майбутнього керівника ансамблевого колективу, важливе місце посідає здатність до спілкування, налагодження тісних стосунків із учасниками, на що справедливо вказував А. Каргін [2]. Ці особливості становлять одну з характерних рис, які потрібно враховувати в підготовці студентів до виконання професійних обов'язків. Студенти, які не наділені комунікативними якостями і які не розвивають їх у процесі своєї майбутньої діяльності, як правило, постійно зустрічаються з труднощами при налагодженні необхідних контактів з учасниками ансамблю та іншими людьми, що негативно позначається на результатах їхньої праці.

Таким чином, можемо стверджувати, що для успішного здійснення професійних функцій керівник мусить усвідомити об'єктивні психологічні механізми, що лежать в основі його взаємодії з музичним колективом. Свої творчі задуми з ансамблем можна здійснити тільки у разі рівноправного спілкування, причому за умови активної допомоги всіх його учасників. Як відомо, результативність діяльності диригента впливає з особистісного чинника, його опори на індивідуалізацію роботи з студентами. А це вимагає від керівника розуміння діяльності внутрішніх механізмів, закономірностей їхнього формування, а також організації структури інструментального ансамблю.

Література

1. Богданов В. О. Історія духового музичного мистецтва України: Від найдавніших часів до початку ХХ ст. / В. О. Богданов. – Х. : Основа, 2000. – 344 с.

2. Каргин А. С. Воспитательная работа в самодеятельном художественном коллективе / А. С. Каргин. – М. : Просвещение, 1984. – 224 с.
3. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М., 1975. – 304 с.
4. Петровский В. А. Личность в психологии: парадигма субъективности / В. А. Петровский. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 512 с.
5. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – М., 1976. – 416 с.
6. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей / Б. М. Теплов. – М., 1975. – 330 с.
7. Хачатурян А. П. Вероятные ситуации: Проблемы и решения / А. П. Хачатурян. – Л. : ЛГИК, 1987.

References

1. Bohdanov V. O. Istoriia dukhovoho muzychnoho mystetstva Ukrainy: Vid naidavnishykh chasiv do pochatku KhKh st. / V. O. Bohdanov. – Kh. : Osnova, 2000. – 344 s.
2. Karhyn A. S. Vospytatelnaia rabota v samodeiatelnom khudozhestvennom kollektive / A. S. Karhyn. – М. : Prosveshchene, 1984. – 224 s.
3. Leontev A. N. Deiatelnost. Soznanye. Lychnost / A. N. Leontev. – М., 1975. – 304 s.
4. Petrovskiy V. A. Lychnost v psykhologyy: paradyhma sub`ektyvnosti / V. A. Petrovskiy. – Rostov-na-Donu: Fenyks, 1996. – 512 s.
5. Rubynshtein S. L. Problemy obshchei psykhologyy / S. L. Rubynshtein. – М., 1976. – 416 s.
6. Teplov B. M. Psykhologiya muzykalnykh sposobnostei / B. M. Teplov. – М., 1975. – 330 s.
7. Khachaturian A. P. Veroiatnye sytuatsyy: Problemi y resheniya / A.P. Khachaturian. – L. : LHYK, 1987.

A specific and structural aspects of capabilities of student of artistic establishments, future leader of instrumental ensemble are examined in the article. An author outlines the structure of the special capabilities of bandleader (organizational, pedagogical, communicative, structural, experimentally creative) clearly, and also grounds professionally-pedagogical knowledge and abilities of student, that form his readiness to the management instrumental bands. Preparation of leader of band as multifunction phenomenon is investigational in this publication.

The effectiveness of the director of the instrumental ensemble directly depends on his erudition, intellectual abilities and the level of formation of creative individuality. This criterion should determine the methodological orientation of student training and is crucial because it contributes to the successful functioning of such teams.

A characteristic feature of the professional activity of the head of the ensemble is that it is in close connection with social and pedagogical activities, which, in turn, is a multi-faceted phenomenon, with its inherent properties.

Keywords: *capabilities, special capabilities, structural aspects, instrumental band.*

УДК 378.637.016

У Ціжуй

ХУДОЖНЯ ЕМПАТІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ: ПРОБЛЕМИ ДІАГНОСТИКИ

У статті висвітлюються проблеми діагностики художньої емпатії, серед яких особливого значення надається забезпеченню цілісності перевірки, досягненню вірогідності вимірювання емоційного компоненту емпатії. Запропоновано критерії сформованості художньої емпатії у майбутніх учителів музики, наведено результати експериментального дослідження стану її сформованості, розкриваються характеристики змодельованих рівнів.

Ключові слова: *художня емпатія, майбутні вчителі музики, діагностика художньої емпатії.*